

Григорій Титаренко

«НА УКРАЇНУ ПОВЕРНУСЬ...»

Ми на Капрі. Два дні мовби в казці. Перша гостина – Мі на все життя. Недарма ж наш земляк Микола Гоголь називав цей благословенний край земним раєм...

Я знав Італію з дитинства. Не всю, звісно, зате, як мовиться, з перших уст, наживу. Зі справжніми італійцями. Та ще й якими! Навесні 1963 року в нашому Чернечому Яру італійська студія «Галатея» знімала фільм «Вони йшли на схід». Мені тоді минуло тринадцять. І мене, малого, покликали зніматися в масовці. Наче нині бачу емоційного головного режисера Джузеппе Де Сантіса. Бігає по знімальному майданчику, голий до поясу, на шиї пов'язана червона хустинка й розгойдується невеличка кінокамера, постійно збиває його стрімку ходу. Де Сантіс намагався вчити українську мову й багатьох просив, щоб йому вимовляли по-нашому назви предметів.

Удруге італійці – і теж кіногрупою – приїхали до нас у Чернечий Яр 1968 року. Тоді я був уже студентом-першокурсником. Режисер Вітторіо Де Сіка знімав фільм «Соняшники» з Марчелло Мастрояні й Софі Лорен у головних ролях. Розпочинається фільм показом розкішного соняшникового поля. Соняхи розгойдує вітер, а на горизонті височіє могила. Це наше Сербине Поле. Тут 7 червня 1668 року Лівобережна й Правобережна Україна об'єдналися під булавою гетьмана Петра Дорошенка. А за 10 років до цього на тому ж таки полі з'ясували свої стосунки гетьман Іван Виговський і полтавський полковник Мартин Пушкар.

...Гарні соняшники виростив 1968 року мій батько. Тоді в колгоспі запровадили новачку: за кожним механізатором закріплювали якесь поле і заробіток пов'язували з урожаєм. Італійці облюбували батькове поле. Отак увічніли його працю світовим кіношедевром.

Утретє стрівся з італійцями сорок років тому. Більше того – працював із ними в одній бригаді й навіть отримав від одного з них запрошення до Італії. Ця пропозиція тоді сприймалася як жарт – ми ж були відрізані від Європи залізною завісою...

Склалося так, що на Полтавському автоагрегатному заводі мене призначили керувати бригадою. Інтернаціональною: до наших інженерів-конструкторів, наладчиків, робітників-станочників долучилися двоє посланців Італії. Інженер сеньйор Мартинеллі й Батісто – робітник, на всі руки майстер: слюсар, зварювальник, токарь, фрезерувальник... Був він щонайменше вдвічі молодшим від сеньйора Мартинеллі, мав років 30–35. Їх відрядили до нас із міста Брешіа: фірма «Дра» тоді поставила нам 11 найсучасніших машин для литва під тиском і 18 прес-форм для наших виливок.

За радянських часів виробництво, починаючи від самої організації, обставляли численними бюрократичними рогатками, котрі на позір називали «погодженнями в інстанціях». Ця нудота розтягалася на місяці, а іноді й на роки.

За роботу італійців ми платили валютою. А тому кожен день цінувався на вагу золота. Через те нашу команду наділили надзвичайними повноваженнями. Ми, наприклад, мали право без додаткових креслень і погоджень вносити зміни до оснащення. Важливий результат, отож конструктори міняли креслення вже після нашого втілення в металі...

Лише тиждень спілкувалися з гостями через перекладача, потім від нього відмовилися. Отак спільно працювали сорок днів. Не покладаючи рук, але справилися із завданням у визначений термін. На прощальну зустріч з італійцями головний інженер заводу Віктор Пашков запросив до себе й мене. Подякувавши за плідну працю, він запитав сеньйора Мартинеллі: «Що б ви нам побажали на прощання?» Мудрий італієць тоді побажав, щоб ми так оперативно й результативно трудилися без них, як із ними. І попросив головного інженера відправити до нього в гості «сеньйора Тітаріні» (так жартома мене називали італійці). Признаюся, це запрошення для мене стало несподіваним. Але В. Пашков сприйняв прохання зарубіжного колеги як удалий дотеп і довго сміявся.

Після від'їзду італійців усе на нашому заводі сповзло до свого звичного рівня, в облогу бюрократії.

А от відвідати Італію мені пощастило ось тепер, лише через сорок років...

Правда, побував я не у Брешіа, а на Капрі й у Неаполі (його італійці називають *Hanoli*, з наголосом на першому складі).

Морська подорож нашої невеликої групи з Неаполя до Капрі тривала півтори години. Паром плавно йшов морем, ліворуч красувався знаменитий Везувій, далі Соренто, а на горизонті замаячили капрійські обриси.

Аромати моря, теплий бриз, чудові краєвиди, італійське вино й гарне товариство створювали якийсь неймовірно святковий настрій.

На рейді поблизу острова стояло чимало кораблів, а порт захряс катерами й човнами найрізноманітніших форм і конструкцій. Складалося враження, ніби зібралося якесь морське свято. Усі судна бездоганно пофарбовані, переважно білим. Бірюзово-синя прозора вода та сяйна лазур небес лише огранювали, відтіняли й підкреслювали цю сліпучу білизну.

Місто зустріло ароматами ресторанчиків, кав'ярень, одсвітом вітрин магазинчиків. Усе святкове на вид і якесь мініатюрне: будівлі, вулички, тротуари. Імовірно, саме для Капрі створені мініатюрні вантажівочки з кабінами для одного водія, які обслуговують містечко.

Усі кругосхили острова поросли олівами й інжиром. А в садах дозрівали виноград, мандарини, цитрини... Тільки тут бачив такі велетенські плоди лимонів!

Місцеве населення вельми приязне: всі один із одним вітаються, знайомі чи ні. Оце привітне «Бонжормо!» («Добрий день!») чути на острові найчастіше. Та ще «грація». Італійське «дякую». Наче Чернечий Яр мого дитинства, адже в кожному українському селі не

привітатися із зустрічною людиною було гріхом неввічливості й перше, чого навчали діток, – вітатися.

Отож кожен стрічний на Капрі усміхався нам із «Бонжормо!» А коли ми звернулися до чоловіка, котрий працював із мотокосаркою, з проханням указати дорогу до нашої вілли, той тут-таки залишив працю й узявся нам допомагати. Сам не міг нам пояснити, тому зупинив першого ж водія, потім поштаря, чим буквально затримав рух на вулиці.

Поблизу вілли нас уже чекав господар, людина в добрих літах, сеньйор Альберто. Привітно стріла і його молода дружина, одразу зауваживши: на Капрі працює багато українців. Згодом ми переконалися: це «багато» – не перебільшення. Ознайомивши з помешканням, господарі віддали нам ключі. Побачилися з ними вдруге в день нашого від'їзду.

Вілла розташована на північному боці острова. З веранди – грандіозний вид на гору Анакапрі, порослу олівами. До підніжжя гори туляться будинки, облямовані виноградниками й садами. На вершину гори в'юниться дорога, і ми з нашого осідку спостерігали, як маленькі автомобілі долали той крутосхил. А по інший бік – море. І до нього – на невеликий кам'янистий пляж – збігали сходи.

Для італійця немає нічого дивного в тому, щоб підійти до незнайомої людини й завести розмову. Мали й ми таку зустріч на пляжі. Підійшла сеньйора, привіталася, назвалася Розою й повідала, що тут найкращий

на острові пляж. А потім звернулася до наймолодшого з нашої групи: сказала, що він симпатичний і має наступного року приїхати сюди вдруге, але вже з молодою дружиною. Привітно усміхаючись, наче старим знайомим, сказала: «Арві-дерчі!» – і пішла.

Швидко сплив час, нас чекав Неаполь. У день нашого прощання з Капрі хлипнув теплий дощ. Очікуючи паром, ми сховалися у гроті – насолоджувались італійським вином та сиром і з легким смутком дивилися на пляж, море...

Якщо Капрі видався нам справжньою перлиною, то Неаполь справив двояке враження. Справжнє місто контрастів. Наші апартаменти були біля площі Гарібальді. Центр міста й веремія стихійної торгівлі: чорношкірі торговці ще вдосвіта на ятках і просто на землі розкладають свій крам і галасливо припрошують перехожих, часто аж надто наполегливо. М'яко кажучи, наш квартал не відрізнявся великою охайністю. Якщо на Капрі ночі аж бриніли тишею, її порушував лише крик сови (їх на острові багато), то Неаполь засинав десь ген о четвертій по опівночі й уже за дві години розбухувався. Враження, ніби це місто сну не знає. Усеньку ніч – людський галас, газування двигунів, сигнали авто... Вулички сажневі, тротуари – метрові. Та ще й захаращені наполовину пошкрябаними автівками.

Одного разу зі свого балкону бачили, як нам здалося, розбірки справжньої «камори» (так називається неаполітанська мафія) з одним крамарем. Двоє кремезних чоловіків в однакових костюмах, сорочках і навіть краватках щось вимагали у крамаря, бурхливо жестикулюючи. А коли вони пішли, той одразу закрив свою лавочку.

Зате район поблизу муніципалітету справив зовсім інше враження: вишукана архітектура, старі фортечні споруди, цілі квартали під скляними дахами, старовинні вілли, храми, мозаїчне покриття пішохідних доріжок, загальна чистота вражали. І це за дві зупинки метро від площі Гарібальді!

Сам Неаполь розташований у природному «гірському циркові». Чимось нагадує нашу Ялту. Тільки схили пологіші, аніж у Криму. Ліворуч від Неаполя височіє Везувій. Уже за три зупинки метро від центру розташовані тризіркові пляжі з прозорою водою (звичайно, коли немає шторму). Спускаючись униз від метро до моря, бачили багато антикварних магазинчиків, де торгували бронзою, картинами та всілякою

старовиною. До слова, в Італії ми не бачили ні платних пляжів, ані платних туалетів.

За тиждень, проведений у цій мандрівці, зустрічали багато українців. Вони самі підходили до нас, почувши українську мову, або ж, чуючи рідну мову, ми зверталися до них. З усіх земляків, із ким поспілкувалися, лише одна жінка, киянка, була на відпочинку. Майже всі інші – заробітчани зі Львівщини, Тернополя, Франківська... Переважно жінки. Одна розповіла, що працює в Італії вже понад двадцять років, але звикнути не може: її тягне додому, а коли приїжджає до України, то завжди дуже хвилюється.

Першого ж дня біля пляжу в піцерії наш товариш звернувся до бармена англійською. І неочікувано почув: «Говоріть українською». Бармен завважив рідну мову, якою ми спілкувалися між собою. Двадцять чотири роки, як він переїхав до Італії з Тернополя. Удома залишив дружину, дітей, внуків і тітку. Нам назвався вже по-італійськи: «Александро». Удруге, коли я зайшов до піцерії, Александро мене впізнав. Привітав гучним співом:

*На Україну повернусь
Через роки, через віки...*

Я підхопив знайому пісню Іво Бобула. Італійців це чомусь не здивувало.

І нині чую той сум земляка, у пісню перелитий:

На Україну повернусь...

Чи повернеться?